अपाङ्ग जिल्ला समन्वय समिति गठन तथा कार्यसञ्चालन कार्यविधि, २०७०

पृष्ठभूमि :

नेपालको कूल जनसंख्याको करिब २.५ प्रतिशत हिस्सा ओगट्ने अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुको हक अधिकार संरक्षण तथा सशक्तीकरणका विभिन्न कार्यक्रमहरु नेपाल सरकार विभिन्न निकायहरु मार्फत सन्चालन गर्दै आएको छ । सरकारले अपाङ्गताको परिभाषा र वर्गीकरण गरी सवै जिल्लामा अपाङ्गता परिचय पत्र प्रदान गर्ने व्यवस्थाका साथै समुदायमा आधारित पुनर्स्थापना कार्यक्रम सञ्चालन, सामाजिक सुरक्षा भत्ता वितरण र अन्य विभिन्न सहुलियतहरु प्रदान गर्दै आएको छ । सबै प्रकारका अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुलाई सम्मानपूर्ण, स्वतन्त्र, अवरोधमुक्त र आत्मनिर्भर जीवन यापनका लागि उपयुक्त रोजगारी सहित आवश्यक सामाजिक, आर्थिक तथा भौतिक पूर्वाधार एवं सुविधाहरु उपलब्ध गराउनका लागि स्थानीय स्वायत्त शासन ऐन २०५५, स्थानीय स्वायत्त शासन नियमावली, २०५६ तथा अन्य प्रचलित निर्देशिका, कार्यविधिहरुको स्थानीय निकायहरुले आवधिक तथा वार्षिक विकास कार्यक्रम/आयोजनाहरुको तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्दा अपाङ्ग लगायत पिछडिएको वर्ग, क्षेत्र, समुदायलाई सहभागी गराउनु पर्ने व्यवस्थाहरु गरेको छ ।

यी नीतिगत, कानुनी प्रावधान अनुसार स्थानीय निकायहरुले अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुका लागि विभिन्न कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्दै आएका छन् । त्यसैगरी जिल्लामा विभिन्न विषयगत कार्यालयहरु, गैर सरकारी संस्थावाट आ-आफ्नो ढंगले अपाङ्गताका क्षेत्रमा काम गर्दै आईरहेकाले काममा दोहोरोपना हुन गई सिमित स्रोत साधनको प्रभावकारी उपयोगमा समेत असर परेको छ । यसवाट अपाङ्गहरुको संरक्षण, सशक्तिकरण, क्षमता विकासका क्षेत्रमा खर्च गरिएको स्रोत साधनवाट अपेक्षित उपलब्धी हासिल भई लक्षित वर्गले संतोषजनक प्रतिफल प्राप्त गर्न सकिरहेको छैन् ।

स्थानीय निकाय, विषयगत कार्यालय तथा अन्य गैरसरकारी निकायवाट अपाङ्गता भएका व्यक्तिका लागि सञ्चालन गरिने कार्यक्रमहरुलाई पारदर्शी, जनमूखी, प्रभावकारी बनाई उपलब्धीपूर्ण र समावेशी बनाउनको लागि नेपाल सरकार, संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयले देशका ७५ वटै जिल्लामा अपाङ्ग जिल्ला समन्वय समितिको गठन गर्नुपर्ने आवश्यकता ठानेको छ । यस समितिले हरेक जिल्लामा विभिन्न निकायहरुवाट अपाङ्गता भएका व्यक्तिसंग सम्बन्धित कार्यक्रमहरु तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कनमा सहयोग र समन्वय गर्नेछ । यसबाट जिल्लामा अपाङ्गताको क्षेत्रमा संचालित कार्यक्रमहरुको बिचमा दोहोरोपना हट्न गई अपाङ्गता भएका व्यक्तिका आवश्यकतामा आधारित कार्यक्रमहरुको तर्जुमा हुन जाने र यस्ता कार्यक्रमहरुको कार्यान्वयनमा स्वामित्व, संलग्नता तथा प्रतिफलमा समेत पहुँच भई लाभ प्राप्त हुने अपेक्षा गरिएको छ ।

१. **संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ** :(१) यो कार्यविधिको नाम **अपाङ्ग जिल्ला समन्वय समिति गठन तथा कार्यसञ्चालन कार्यविधि, २०७०** रहेको छ ।

(२) यो कार्यविधि तुरुन्त प्रारम्भ हुनेछ ।

२. **अपाङ्ग जिल्ला समन्वय समिति गठनको उद्धेश्यः** अपाङ्ग जिल्ला समन्वय समितिको उद्देश्य देहाय बमोजिम हुनेछ :

(क) स्थानीयस्तरमा सरकारी, स्थानीय निकाय तथा गैरसरकारी संस्थावाट सञ्चालित अपाङ्गता भएका व्यक्तिको संरक्षण, सशक्तिकरण र क्षमता विकास सम्बन्धी कार्यक्रमहरुको तर्जुमा, कार्यान्वयन तथा अनुगमनमा समन्वय र सहजीकरण गर्ने ।

(ख) स्थानीय योजना पद्धतिमा अपाङ्गता भएका व्यक्तिको सहभागिता सुनिश्चत गरी यस्ता कार्यक्रमबाट उनीहरुले अधिकतम प्रतिफल पाउन सक्ने अवस्थाको सृजना गर्ने ।

(ग) जिल्लामा विभिन्न सरकारी, स्थानीय निकाय तथा गैरसरकारी निकायवाट यस क्षेत्रमा सञ्चालन गरिने कार्यक्रम, बजेट तथा कार्यान्वयनको अवस्थाका बारेमा पारदर्शिता कायम गर्ने ।

(घ) स्थानीय स्वायत्त शासन ऐन, २०५५ लगायत अन्य प्रचलित ऐन, नियमावली तथा कार्यविधिहरुले अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुको संरक्षण, सशक्तिकरण, क्षमता विकास तथा सहभागिताका लागि गरेका व्यवस्थाहरुको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न सहयोग र सहजीकरण गर्ने ।

(ङ) जिल्लामा स्थानीय निकाय, सरकारी र गैरसरकारी निकायवाट सञ्चालित कार्यक्रमहरुका बीचमा दोहोरोपना हुन नदिने तथा आवश्यक स्थानमा कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सहयोग गर्ने ।

३. **अपाङ्ग जिल्ला समन्वय समिति गठन** : (१) जिल्ला विकास समितिले अपाङ्गता भएका व्यक्तिको संरक्षण, शसक्तिकरण तथा क्षमता विकास गर्न आवश्यक समन्वयकारी भूमिका निर्वाह गर्नका लागि जिल्ला विकास समितिको सभापतिको अध्यक्षतामा अपाङ्गता भएका व्यक्तिको हक, अधिकार र विकासका क्षेत्रमा क्रियाशिल मनोनित एकजना अपाङ्गता भएका व्यक्ति उपाध्यक्ष रहने गरी देहाय अनुसारको अपाङ्ग जिल्ला समन्वय समिति गठन हुनेछ :

(क) जिल्ला विकास समितिको सभापति	- अध्यक्ष
(ख) जिल्लाभित्र अपाङ्गता भएका व्यक्तिको हक, अधिकार र विकासको क्षेत्रमा क्रियाशिल उप दफा २ बमोजिम मनोनित एकजना अपाङ्गता भएको व्यक्ति	- उपाध्यक्ष
(ग) प्रमुख जिल्ला अधिकारी वा सहायक प्रमुख जिल्ला अधिकारी	- सदस्य
(घ) जिल्ला स्थित विषयगत कार्यालयहरु मध्येबाट जिविसले तोकेका तिनवटा कार्यालयका एक एक जना	-सदस्य
(ङ) अपाङ्ग राष्ट्रिय महासंघ जिल्ला समितिले तोकेको दुई महिला सहित चार जना प्रतिनिधि	-सदस्य
(च) जिल्ला विकास समितिको सामाजिक विकास शाखा प्रमुख	-सदस्य-सचिव

(२) उपाध्यक्षको मनोनयन विधि :

(क) अपाङ्ग राष्ट्रिय महासंघ जिल्ला समितिले तोकेका दुई जना (एक महिला अनिवार्य) र जिविसको सभापतिले तोकेको अधिकृतको संयोजकत्वको समितिले उपाध्यक्ष पदका लागि एक जना सिफारीस गर्ने ।

(ख) उक्त सिफारिसका आधारमा जिविसका सभापतिले उपाध्यक्ष मनोनयन गर्ने ।

४. **अपाङ्ग जिल्ला समन्वय समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार** : (१) अपाङ्गताका क्षेत्रसंग सम्बन्धित जिल्लामा सञ्चालित सरकारी, गैरसरकारी क्षेत्रका कार्यक्रमहरुको तर्जुमा र कार्यान्वयनमा सहजीकरण, समन्वय, अनुगमन र मूल्याङ्कन गर्ने ।

(२) जिल्ला विकास समिति, नगरपालिका तथा गा.वि.स.बाट सञ्चालन गरिने अपाङ्ग लक्षित कार्यक्रमहरुको तर्जुमा, कार्यान्वयन तथा अनुगमनमा समन्वय र सहजीकरण गर्ने ।

(३) स्थानीय निकायवाट प्रचलित अनुदान सञ्चालन कार्यविधि बमोजिम अपाङ्ग लक्षित कार्यक्रमहरुमा विनियोजित बजेटबाट लक्षित वर्ग लाभान्वित हुने अवस्था सुनिश्चित गर्ने ।

(४) स्थानीय निकायहरु, बिषयगत कार्यालयहरु तथा गैरसरकारी संस्थाहरुलाई अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुको सशक्तिकरण, चेतना विकास र प्रत्यक्ष लाभान्वित हुने कार्यक्रमहरु तर्जुमा गर्नको लागि सिफारिश गर्ने ।

(५) जिल्लामा अपाङ्गता भएका व्यक्तिको सशक्तिकरण र उत्थानका लागि गठित समूह तथा सामुदायिक संस्थाहरुले सञ्चालन गर्ने अपाङ्ग लक्षित कार्यक्रमहरु प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयनका लागि आवश्यक सहयोग गर्ने ।

(६) अपाङ्गता भएका व्यक्तिको सशक्तिकरण र उत्थानका लागि जिल्लामा क्रियाशील गैरसरकारी संस्था, सामुदायिक संस्था, समिति तथा समूहरुको संस्थागत क्षमता विकास र सशक्तिकरण गरी उनीहरुका माग तथा आवश्यकताहरु सम्बन्धित निकायहरुमा पुऱ्याउन सहयोग र समन्वय गर्ने ।

(७) जिल्लामा अपाङ्गताको क्षेत्रमा कार्य गर्ने संघ, संस्था तथा यसका सदस्यहरुको क्षमता विकास र सशक्तिकरण गर्ने, गराउने ।

(८) अपाङ्गता भएका व्यक्तिको सहभागिता, उत्थान तथा विकासका लागि स्थानीय स्वायत्त शासन ऐन, २०५५ र स्थानीय स्वायत्त शासन नियमावली, २०५६ लगायत अन्य कार्यान्वयनमा रहेका नियमावली, नीति, रणनीति, कार्यविधिहरुमा भएका व्यवस्थाहरुको बारेमा सरोकारवालाहरुलाई सुसुचित गर्ने ।

(९) जिल्ला स्थित महिला तथा बालबालिका कार्यालयबाट सञ्चालित अपाङ्गता सम्बन्धी कार्यक्रमहरु कार्यान्वयनको लागि आवश्यक सहयोग उपलब्ध गराउने ।

(१०) लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण नीति, २०६६ बमोजिम गठित लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण कार्यान्वयन समितिसंग समन्वय गरी उक्त नीति कार्यान्वयनको लागि सहयोग तथा कार्यान्वयनको अनुगमन गर्ने ।

(११) जिल्लामा विभिन्न निकायहरुवाट अपाङ्गता भएका व्यक्तिको लागि मात्र लक्षित कार्यक्रमहरुको बजेट तथा कार्यक्रमको स्थान र विषयगत क्षेत्र अनुसारको अभिलेख तयार गर्ने ।

(१२) विभिन्न संघ, संस्था तथा निकायबाट गठन हुने उपभोक्ता समिति, समूह वा संस्थामा अपाङ्गता भएका व्यक्तिको प्रतिनिधित्वको लागि पहल गर्ने ।

(१३) स्थानीय निकायहरुमा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण बजेट परिक्षण नीति अनुसारको लैङ्गिक उत्तरदायी तथा सामाजिक समावेशी बजेटको कार्यान्वयनको अवस्थाको अनुगमन गर्ने ।

(१४) जिल्लामा विषयगत कार्यालयहरु तथा स्थानीय निकायबाट सञ्चालित अपाङ्गता भएका व्यक्तिको लागि लक्षित कार्यक्रमको कार्यान्वयनको अवस्था तथा कुल विनियोजित बजेटको बारेमा प्रचार प्रसार गर्ने ।

५. **समितिका पदाधिकारीका सेवा, शर्त एवं सुविधा सम्बन्धी व्यवस्था** : (१) समन्वय समितिमा रहने पदेन बाहेक अन्य पदाधिकारी एवं सदस्यहरुको कार्य अवधि बढीमा चार बर्षको हुनेछ ।

(२) समितिका उपाध्यक्ष्य, सदस्य तथा अन्य पदाधिकारीहरुले नियमित पारिश्रमिक वा अन्य सुविधा पाउने छैनन् । तर समितिका सबै पदाधिकारीहरुले समितिको बैठक बसेको दिन जिल्ला विकास समितिका सदस्यले पाए सरह बैठक भत्ता पाउनेछन् ।

(३) समन्वय समितिका उपाध्यक्ष र अन्य पदाधिकारीहरुले पाउने बैठक भत्ताको रकम जिल्ला विकास समितिले उपलव्ध गराउनेछ ।

(४) समन्वय समितिको बैठक कम्तिमा तीन महिनाको एक पटक बस्नेछ ।

(५) समन्वय समितिका पदाधिकारीले समितिको कार्यको सिलसिलामा भ्रमण गर्दा जिल्ला विकास समितिको सभापतिबाट भ्रमण आदेश स्वीकृत गराउनु पर्नेछ । यसरी भ्रमण आदेश गर्दा भ्रमण प्रयोजन समेत स्पष्ट रुपमा खुलाउनु पर्नेछ ।

(६) समितिका पदाधिकारीले भ्रमण गरी फर्केको पैंतिस दिनभित्र भ्रमण प्रतिवेदन पेश गर्नु पर्नेछ । भ्रमण प्रतिवेदन प्राप्त भएपछि मात्र जिल्ला विकास समितिले नियमानुसार भ्रमण भत्ता भुक्तानी गर्नु पर्नेछ । भ्रमण गर्दा समितिका अध्यक्ष बाहेकका अन्य पदाधिकारीहरुको दैनिक तथा भ्रमण भत्ता जिल्ला विकास समितिका सदस्यले पाए सरह हुनेछ ।

स्पष्टिकरण : अर्काको सहयोग नलिइ हिडडुल गर्न नसक्ने अपाङ्गता भएका व्यक्तिको हकमा वैठक भत्ता तथा दैनिक भ्रमण भत्ता उपलब्ध गराउँदा एक जना सहयोगीको लागि समेत उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।